

מחקר רב שנתי בנושא החוסן הלאומי של מדינת ישראל אוקטובר 2000-2004

המרכז לחקר הביטחון הלאומי, אוניברסיטת חיפה

עבור "כנס הרצליה" 2004

כבר למעלה מארבע שנים עורך המרכז לחקר הביטחון הלאומי מאוניברסיטת חיפה, בראשותו של הפרופסור **גבריאל בן-דור**, מחקר רחב היקף שמטרתו לעמוד על המרכיבים החברתיים של הביטחון הלאומי בישראל. בבסיסו של מחקר זה עומדת ההנחה כי חוסנו הלאומי של הציבור הישראלי מהווה מרכיב מרכזי ביכולתה של המדינה לעמוד מול האתגרים המוצבים בפניה, ולהגן על האינטרסים המרכזיים החיוניים להמשך קיומה. **המחקר מטפל בארבע סוגיות מרכזיות הנוגעות לחוסנו הלאומי של הציבור בישראל: רמת הפחד של הציבור בישראל, רמת הפטריוטיות שלו, אמונו במוסדות המדינה ותמיכתו בעמדות מיליטנטיות.**

לדעת החוקרים, הממצאים מורים כי למרות הפחד הגדול שחש הציבור בישראל בתקופות מסוימות, רמת הפטריוטיות, העמדות המיליטנטיות והאמון במוסדות הביטחוניים גבוהים וקבועים לאורך האינתיפאדה. מכאן, ניתן להסיק כי הציבור בישראל "למד" לאורך שנות האנתיפאדה לחיות עם הטרור ולפיכך, מטרת הטרוריסטים לפגוע במורל ובחוסן הלאומי של החברה בישראל לא צלחה. לכך מצטרף גם הנתון לגבי רמת האופטימיות הלאומית של הציבור הרחב בישראל, שמצביע על יציבות גבוהה ועל נתוני אופטימיות דומים כיום לנתונים שנמצאו באוקטובר 2000.

את המחקר ערכו פרופ' גבריאל בן-דור, ד"ר עמי פדהצור וד"ר דפנה קנטי-נסים. נתוני המחקר נאספו באמצעות סקר טלפוני רחב היקף. לשם קבלת ממד השוואתי נערך הסקר הטלפוני בתשע נקודות זמן שונות, במרווחי זמן קצובים של שישה חודשים: **אוקטובר 2000** (ערב פריצת אנתיפאדת אל-אקצה), **אפריל 2001**, **אוקטובר 2001**, **אפריל 2002** (בעיצומו של מבצע "חומת מגן"), **אוקטובר 2002**, **אפריל 2003** (תקופת המלחמה בעיראק), **אוקטובר 2003**, **אפריל 2004** ו**אוקטובר 2004** (תקופת אישור "תוכנית ההתנתקות" בכנסת). בכל מדגם נכללו מעל 2000 משיבים (סך הכול בתשע נקודות הזמן נכללו למעלה מ- 18,000 משיבים) המשקפים את הציבור הישראלי הבוגר בכללותו - לרבות ערביי ישראל, עולים חדשים, תושבי יש"ע והאוכלוסייה החרדית (סקרים שהועברו למגזרי הערבים והעולים נערכו בשפת האם של אוכלוסיות אלה).

פחד מטרור

מדד הפחד מורכב מארבעה היגדים (כל היגד נמדד בטווח של 1-6, 1 – לא מסכים/לא תופס כאיום, 6- מסכים מאוד/תופס כאיום חמור):

- טרור בתחומי מדינת ישראל שיועזע את המערכת הפוליטית.
- טרור שיפגע בחיי ובחיי משפחתי.
- הטרור הוא סכנה אסטרטגית לביטחונה הלאומי של מדינת ישראל.
- הטרור פוגע בשגרת החיים בישראל.

הר הכרמל, חיפה 31905, Israel 31905, Mount. Carmel

פקס. 972-4-8288290 Fax: טל. 972-4-8288145 Tel:

Email: nsc@univ.haifa.ac.il

Webpage: <http://nssc.haifa.ac.il/>

מגמות מדד הפחד בסקר אוקטובר 2004:

- באופן כללי, מדד הפחד בקרב האוכלוסייה היהודית בישראל הוא גבוה (נע בין 4.9 ל- 5.19) אך יציב יחסית (מלבד עלייה משמעותית באפריל 2002 – 5.21, לאחר גל הטרור באותה התקופה). בקרב המיעוטים בישראל (מוסלמים, נוצרים ודרוזים) קיימת ירידה מתונה (אפריל 2004 – 4.27, אוקטובר 2004 – 4.15).
- כמו בסקרים הקודמים, בקרב האוכלוסייה היהודית, רמת הפחד שמציגות נשים (5.24) גבוהה משמעותית מרמת הפחד בקרב גברים (4.53). עוד מעניין לציין כי ניכרות מגמות הפוכות אצל הגברים והנשים – בעוד שהפחד אצל הגברים נמצא במגמה של ירידה (אפריל 2004 – 4.68, אוקטובר 2004 – 4.53), אצל הנשים ניתן להבחין בעלייה מסוימת ברמת הפחד (אפריל 2004 – 5.14, אוקטובר 2004 – 5.24).

סולם מיליטנטיות

- מדד המיליטנטיות מורכב משני היגדים (כל היגד נמדד בטווח של 1-6, 1 – לא מסכים, 6- מסכים מאוד):
- כל פעולה צבאית שישראל יוזמת היא צודקת.
 - כל האמצעים כשרים במסגרת מאבקה של ישראל בטרור.

מגמות מדד המיליטנטיות בסקר אוקטובר 2004:

- נמצאה עלייה מתונה ביותר ברמת המיליטנטיות בקרב כלל האוכלוסייה היהודית, אשר נובעת מעלייה משמעותית ברמת המיליטנטיות של תושבי ישי"ע (אפריל – 4.46, אוקטובר – 4.67).
- העלייה ברמת המיליטנטיות של החרדים נעצרה. רמת המיליטנטיות של החרדים שהייתה 4.47 באפריל 2004 נשארה דומה באוקטובר 2004.
- בניגוד לממצאי סקרים קודמים, בהם הגברים היו מיליטנטיים הרבה יותר מהנשים, בסקר הנוכחי נמצא שהנשים מיליטנטיות מעט יותר מהגברים (גברים – 4.32, נשים – 4.36), זאת בעקבות עלייה משמעותית במיליטנטיות של הנשים.

פטריוטיות

- מדד הפטריוטיות מורכב מארבעה היגדים (כל היגד נמדד בטווח של 1-6, 1 – לא מסכים, 6- מסכים מאוד):
- אני אוהב את ישראל וגאה בה.
 - ישראל היא ביתי ואינני מתכוון לעזוב אותה.
 - כאשר מגנים את ישראל בחו"ל אני מתרגז.
 - כאשר המצב הביטחוני דורש זאת, מוצדק להכביד את נטל המסים.

מגמות מדד הפטריוטיות בסקר אוקטובר 2004:

- באופן כללי, רמת הפטריוטיות בקרב האוכלוסייה היהודית נשארה יציבה: 4.74 באפריל ו- 4.76 בסקר האחרון. הירידה המתונה ברמת הפטריוטיות של האוכלוסייה היהודית, שהחלה ב-2002, נעצרה ונמצאה עלייה קלה. בקרב המיעוטים בישראל, נמצאה ירידה מתונה ברמת הפטריוטיות (3.32 באפריל ו- 3.25 כעת).
- מגמת הירידה בפטריוטיות של תושבי ישי"ע, שהחלה באפריל 2003 נעצרה. בהשוואה לסקר הקודם נמצאה עלייה קלה ברמת הפטריוטיות של תושבי ישי"ע (4.87 באפריל 2004, לעומת 4.90 באוקטובר 2004).
- מגמת העלייה ברמת הפטריוטיות החרדית נעצרה. בסקר הנוכחי, רמת הפטריוטיות של החרדים שווה לזו שנמצאה בסקר הקודם (4.38). גם הירידה המתונה, אך הקבועה, ברמת הפטריוטיות של החילונים, שהחלה באפריל 2002 ונמשכה עד אפריל 2004, נעצרה. באוקטובר 2004 נמצאה עלייה קלה ברמת הפטריוטיות של הציבור היהודי החילוני (אפריל 2004 – 4.64, אוקטובר 2004 – 4.67). אותה המגמה נכונה גם לגבי האוכלוסייה המסורתית – מגמת הירידה שהחלה באפריל 2002 נעצרה ורמת הפטריוטיות באוקטובר 2004 (5.06) עלתה באופן מתון ביחס לזו של אפריל 2004 (4.99).
- ירידה מתונה ברמת הפטריוטיות נמצאה אצל הגברים היהודיים (אפריל 2004 – 4.68, אוקטובר 2004 – 4.65), לעומת זאת נמצאה עלייה מתונה ברמת הפטריוטיות של הנשים היהודיות (אפריל 2004 – 4.79, אוקטובר 2004 – 4.86).

אמון במוסדות:

מדד האמון מורכב מתשעה היגדים – המשיבים נדרשו לדרג בין 1-6 את מידת האמון שיש להם כלפי המוסדות הבאים (1 – אמון מועט, 6 – אמון רב): הכנסת; המפלגות; בית המשפט העליון; התקשורת; ביטוח לאומי; המשטרה; השב"כ; המוסד; צה"ל.

מגמות מדד האמון בסקר אוקטובר 2004:

- באופן כללי, קיימת ירידה מתונה ועקבית באמון האוכלוסייה בישראל במוסדות הציבור. באוקטובר 2004 נמדדה רמת האמון הנמוכה ביותר לאורך המחקר (3.65).
- אמון האוכלוסייה היהודית במוסדות הביטחוניים גבוה לאורך תקופת האנתיפאדה. אמון האוכלוסייה היהודית במוסדות הפוליטיים הוא נמוך ונמצא במגמת ירידה מתמדת. גם האמון של האוכלוסייה היהודית בבית המשפט העליון נמצא במגמת ירידה, אך אמון זה גבוה מהאמון לו זוכים המוסדות הפוליטיים.

אופטימיות לאומית:

מגמות באופטימיות לאומית בסקר אוקטובר 2004:

- בקרב הציבור היהודי, החלה מגמת עלייה בשנת 2004, באמונה שגם בעתיד ישראל תתמודד בהצלחה עם האתגרים שיוצבו לפניה (זאת לאחר ירידה בין אפריל 2002 לאוקטובר 2003). גם בקרב הציבור החרדי קיימת עלייה בשנת 2004, מ – 3.18 באוקטובר 2003 ל – 3.82 באוקטובר 2004. בקרב תושבי יש"ע חלה ירידה באמון שגם בעתיד ישראל תתמודד בהצלחה עם האתגרים שיוצבו לפניה, מ – 4.69 באפריל 2004 ל – 4.47 באוקטובר 2004 - האופטימיות של תושבי יש"ע באוקטובר 2004 (תקופת אישור תוכנית ההתנתקות בכנסת) היא הנמוכה ביותר מאז פרוץ האנתיפאדה.

המרכז לחקר הביטחון הלאומי נוסד באוניברסיטת חיפה בשנת 2000 בידי צוות חוקרים בראשותו של פרופסור גבריאל בן-דור מבית"ס למדעי המדינה. המרכז שם לו למטרה לקדם את המחקר האקדמי בנושאים השונים המרכיבים את מושג הביטחון הלאומי, נושאים הכוללים מרכיבים פוליטיים, חברתיים, גיאוגרפיים, כלכליים ואחרים. במסגרת המרכז מתקיימים מחקרים, כנסים אקדמיים וימי עיון בנושאים של ביטחון לאומי, חוסן לאומי, טרור והתמודדות עם טרור, קיצוניות פוליטית ועוד.